

VN/31908/2023

Lausunto Iisalmen ja Varkauden perusterveydenhuollon yöpäivystyksistä Pohjois-Savon hyvinvointialueella

Tämä lausunto koskee ympärivuorokautista perusterveydenhuollon päivystystä koskevaa sääntelyehdotusta. Perusterveydenhuollon ja akuuttilääketieteen ympärivuorokautisten päivystysten osalta luovuttaisiin sääntelystä, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi myöntää poikkeusluvan tätä toimintaa järjestävälle hyvinvointialueella. Sen sijaan laissa määriteltäisiin millä paikkakunnilla ympärivuorokautista perusterveydenhuollon päivystystä voisi järjestää.

Tällä hetkellä Pohjois-Savon hyvinvointialueella toimii poikkeusluvalla perusterveydenhuollon ympärivuorokautiset päivystykset Iisalmissa ja Varkaudessa. Hallituksen esityksen mukaan poikkeusluvan umpeuduttua vuoden 2025 loppuun, ei ympärivuorokautista päivystystä voisi näillä paikkakunnilla enää järjestää. Päätöstä on perusteltu mm. henkilökunnan saatavuudella, vaikutuksilla hyvinvointialueiden talouteen sekä vaikutuksilla potilasturvallisuuteen ja hoidon yhdenvertaisuuteen.

Sote-uudistuksen tavoitteena on kehittää palveluita paremmin yhteiskunnan ja kansalaisten vaatimuksiin vastaaviksi. Uudistuksen tavoitteena on myös luoda tasa-arvoisempi palveluiden saatavuus ja vähentää ihmisten välisiä terveys- ja hyvinvointieroja.

Laissa hyvinvointialueesta säädetään hyvinvointialueen itsehallinnosta suhteessa hyvinvointialueen toiminnan suunnitelmallisuuteen ja taloudelliseen kestävyYTEEN sekä edellytyksiin tukea asukkaidensa hyvinvointia. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi eduskunnalle sairaala- ja päivystysverkon supistamisesta kajotaan hyvinvointialueiden itsemääräämisoikeuteen yöaikaisten päivystysten suhteen.

Hyvinvointialueilla on paras tieto asukkaidensa palveluiden tarpeesta, mahdollisuudesta palveluverkon uudistamiseen ja ylläpitämiseen sekä mahdollisuudesta ja tarpeesta ylläpitää perusterveydenhuollon yöpäivystyksiä osana palveluverkkoa. Palveluverkon uudistaminen on Pohjois-Savon hyvinvointialueella käynnissä ja palveluiden supistaminen useilla paikkakunnilla on johtanut päivystysten ruuhkautumiseen. Tällä hetkellä palveluita on ainoastaan karsittu, uusia palveluita ei ole tilalle tullut. Esimerkiksi digitaaliset palvelut puuttuvat alueella lähes täysin, eikä kotiin vietävistä palveluista ole ollut paikkaamaan puuttuvia vuodeosasto ja palveluasumisen paikkoja. Tämä on johtanut päivystysten ruuhkautumiseen ja siihen, että potilaat makaavat päiväkausia päivystyksissä odottamassa pääsyä jatkohoitoon. Mikäli yhtälöstä poistetaan kaksi perusterveydenhuollon päivystystä, makaavat paikkaa odottavat potilaat Kuopion yliopistollisessa sairaalassa erikoissairaanhoidon päivystyksessä. Tämä taas vaarantaa potilasturvallisuuden sekä näiden potilaiden osalta, että kiireellistä päivystyshoitoa tarvitsevien potilaiden osalta. Väestön

ikä rakenne ja sairastavuus indeksi Pohjois-Savossa, joka on maan korkein, huomioon ottaen, myös yöaikaisille palveluille on kysyntää. Kaikki eivät voi odottaa aamuun. Vaikka työryhmän lausunnossa todetaan, että: “. Lisäksi tarjonta luo kysyntää. Väestö käyttää yöaikaista päivystystä, vaikka terveysongelma ei sitä vaatisi, mikäli palvelua tarjolla on. Väestöä pitää ohjata, neuvoa oikea-aikaiseen hoitoon hakeutumiseen. Olemassa olevia kansalliset kiireellisen hoidon kriteereitä sekä aikuisille että lapsille tulisi noudattaa hoidon tarpeen arvioissa ja ohjata potilaat päivä- ja ilta-aikaiseen palveluun yöaikaisen sijaan” Tätä työtä tehdään perusterveydenhuollon päivystyksissä joka yö. Vastoin työryhmän olettamaa, ei kaikkia ovesta tulevia potilaista suinkaan pyritä hoitamaan yöaikaan, vaan osa ohjataan oikean päiväaikaisen palvelun piiriin. Osalla potilaista on kuitenkin päivystyksellistä hoitoa vaativa vaiva, joka ei voi odottaa aamuun ja heidät hoidetaan yöaikaan.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi sairaaloista ei ole riittävästi otettu huomioon alueellisia erityispiirteitä, kuten teollisuutta, tieverkkoa ja sen kuntoa, julkista liikennettä ja etenkin sen puutetta, runsasta kausiasutusta ja kausityöntekijöiden määrää. Etenkin kesäaikana Pohjois-Savossa maaseudulla on runsaasti maa- ja metsätalouden kausityöntekijöitä sekä loma-asukkaita. Tämä väestömäärän lisääntyminen ja lomakauden/vilkkaimman viljelykauden aika lisää myös yöaikaisten tapaturmien riskiä, mikä näkyy kaikissa päivystyksissä kävijämäärien kasvuna.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi sairaaloista on kartoitettu perusterveydenhuollon yöpäivystysten kävijämääriä hyvin lyhyeltä ajalta ja hiljaisimpaan talviaikaan. Tämä ei anna todellista kuvaa palvelun tarpeesta akuutin hoidon suhteen yöaikaan. Luonnoksessa on myös vanhaa tietoa sen suhteen, kuinka alueella toimii ilta- ja kiirevastaanottoja, niiden supistaminen on kasvattanut päivystysten kuormitusta. Luonnoksessa todetaan, että: “Yöaikaan on näissä yksiköissä pääsääntöisesti yksi lääkäri ja lisäksi tarvittava määrä hoitajia. Suuren osan päivystysvuoroa kyseinen henkilöstö sekä tukipalvelut ovat siis valmiudessa, vaikka potilaita ei olisikaan.” Tässä ei kuitenkaan oteta huomioon niitä potilaita, jotka päivältä/illalta jäävät päivystykseen yöaikaaseen seurantaan. Myös yöaikaisista potilaista osa jää odottamaan aamuun tutkimuksia tai muuten päivystysten tarkkailuun. Eli yöaikaiset potilaat eivät vain käväise päivystyksessä, vaan henkilökunta hoitaa heitä koko yön.

Henkilöstömitoitus Iisalmen ja Varkauden päivystyksissä on etenkin yöaikaan pieni. Molemmissa päivystyksissä yöaikaan kaksi hoitajaa ja yksi lääkäri. Molemmissa päivystyksissä yöaikainen palvelu on pystytty turvaamaan pääsääntöisesti omilla työntekijöillä, eikä vuokratyövoimaa ole tarvinnut käyttää. Sairaaloissa toimivien osastojen, ensihoidon, ikääntyneiden palvelukeskusten ja kotiin annettavien palveluiden vuoksi yöllinen lääkärin läsnäolo tai ainakin etäpäivystäminen on taattava. Tällöin henkilöstö- ja kustannus säästöä syntyy kahden hoitajan yövuoron verran. Lisäksi molemmissa sairaaloissa on kotivarallaolona röntgenhoitaja. Röntgenhoitaja ottaa sekä natiiviröntgen kuvia, että pään-TT-kuvia. Tämä osaltaan vähentää yliopistosairaalan ja ensihoidon kuormitusta. Laboratorionäytteet otetaan vieritestaustilanteilla päivystysten hoitajien toimesta, joten

erillistä kuluja analytiikasta ei tule. Molemmista sairaaloista uudet tilat päivystyksille, joten infrasta ei tule säästöä yöpäivystysten lopettamisen myötä. Alueen pitkien etäisyyksien ja huoneiden vuoksi ensihoidon resurssi on riittämätön, mikäli Iisalmen ja Varkauden yöpäivystykset lopetetaan. Tehtäväsidonnainen aika tulee kasvamaan, kun potilaiden kuljettaminen tapahtuu Kuopioon. Tätä vasten tarkasteltuna, ensihoidon yksikön kustannukset huomioon ottaen, ei yöpäivystysten lopettamisesta synny tavoiteltua säästöä.

Yöpäivystysten lopettamisella on myös vaikutusta muiden viranomaisten toimintaan. Päivystykset tekevät yhteistyötä poliisin kanssa mm. A-verien ja poliisin säilössä olevien asiakkaiden lääkitysten ja terveysongelmien suhteen. Yöpäivystysten lopettaminen voi myös ensihoidon tehtäväsidonnaisuuden lisääntymisen myötä vaikuttaa pelastuslaitosten toimintaan lisääntyneinä ensivastetehtävinä. Sosiaalipäivystys toimii alueella ainoastaan Kuopiossa, alueena koko Pohjois-Savo. Yöaikaiset päivystykset Iisalmissa ja Varkaudessa ovatkin pystyneet palvelemaan myös sosiaalipäivystystä vaativissa tilanteissa.

Pohjois-Savon alueella julkista liikennettä on huonosti saatavilla, eikä sairaalassa kolmivuorotyötä tekevällä hoitajalla ole mahdollisuutta julkisen liikenteen avulla käydä oman paikkakunnan ulkopuolella töissä. Tämä vähentää halukkuutta siirtyä reuna-alueilta Kuopioon tai toisin päin työn perässä. Työvoiman liikuttaminen ja siihen kannustaminen tulee jatkossa lisäämään hyvinvointialueiden kuluja. "Pakkosiirto" muualle töihin tulee myös lisäämään entisestään alan työvoimaa, kun hoitajat karkaavat muihin töihin. Julkisen liikenteen puute ja kela-taksien saatavuusongelmat reuna-alueilla vaikuttavat negatiivisesti potilaiden hoitoon pääsyyn ja voivat edelleen kasvattaa ensihoidon tehtävämäärää.

Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt Iisalmen ja Varkauden päivystyksille useaan otteeseen erikoisluvan jatkaa ympärivuorokautista päivystystä. Mikään olosuhde alueella ei ole oleellisesti muuttunut edellisen luvan myöntämisen jälkeen. Alueella on edelleen pitkät välimatkat, korkea sairastavuusindeksi, ikääntyvä väestö ja muita ympärivuorokautiseen akuuttihoitoon tarpeeseen vaikuttavia tekijöitä. Sen sijaan sairaansijoja ja palveluasumisen paikkoja alueella on edelleen vähennetty, eikä terveyskeskuspalveluiden piiriin pääseminen ole oleellisesti parantunut. Pohjois-Savon hyvinvointialue on jakautunut kolmeen napaan, Iisalmeen, Kuopioon ja Varkauteen, tämä kolme napaisuus on syytä säilyttää myös ympärivuorokautisen akuuttihoitoon suhteen, jotta alueen asukkaille voidaan turvata yhtäläinen mahdollisuus saada hoitoa akuutissa hädässä myös yöaikaan. Ehdotankin luopumista poikkeuslupamenettelystä ja siirtämään täyden päätösvallan perusterveydenhuollon päivystysten ylläpidosta hyvinvointialueille.